

УДК 340.12:[005.591.6:[378.046-021.64:34]

Вікторія ОРЕЛ

Полтавський університет економіки і торгівлі,
старший викладач закладу вищої освіти
кафедри правознавства
saloviktoriya@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1474-1614

ЮРИДИЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ЮРИДИЧНОЇ (ПРАВНИЧОЇ) ОСВІТИ

<http://doi.org/10.23939/law2025.45.173>

© Орел В., 2025

У статті констатовано потребу глибоких змін національної судової системи в контексті європейської та північноатлантичної інтеграції України. Реформа юридичної (правничої) освіти відіграє ключову роль у трансформації судових інституцій та погодження їх з вимогами Європейської комісії. Проект Концепції реформи юридичної освіти вказує на невідповідність змісту та якості підготовки правників сучасним вимогам і викликам демократичного суспільства. У документі окреслено масштаби проблеми, її чинники, мету та стратегічні завдання реформи. Водночас авторка запропонувала долучення до проекту Концепції реформи юридичної (правничої) освіти історико-правових освітніх компонентів, що базуються на цінностях демократії, верховенства права, прав людини.

Досліджено специфіку навчання аргументації під час опанування дисциплін історико-правового напрямку в закладах вищої освіти, які готують майбутніх правників, з урахуванням реформування юридичної (правничої) освіти. Запропоновано інтеграцію цивілізаційного підходу, сучасних методик викладання та інноваційних форм і методів навчання для формування у здобувачів вищої освіти загальних і спеціальних компетентностей та досягнення відповідних результатів навчання. Обґрунтовано важливість історико-правових знань для формування юридичної аргументації, критичного мислення та проведення ефективного правового аналізу.

Розглянуто сучасні методи професійної підготовки майбутніх юристів, зокрема акцент зроблено на проблемному навчанні, що містить мультимедійні та інтерактивні лекції, практичні заняття в малих групах, лабораторні роботи, самостійну роботу студентів і консультації з викладачами. Підготовка правників здійснюється в умовах активного впровадження цифрових технологій, що зумовлює потребу використання інноваційних освітніх інструментів, зокрема дистанційних курсів, відеоплатформ та інших цифрових ресурсів для створення доступного та якісного контенту.

Особливу увагу присвячено активним методам викладання дисциплін історико-правового напрямку, серед яких аналіз конкретних правових ситуацій, мозковий штурм,

кейс-метод, ситуативне моделювання та метод занурення. Зазначено важливість ситуативно-рольових та інтелектуальних ігор, які сприяють розвитку професійних компетентностей студентів, таких як аргументація, критичне мислення та правовий аналіз. Використання інтерактивних підходів забезпечує залучення студентів до активної пізнавальної діяльності та сприяє формуванню конкурентоспроможних фахівців у сфері права.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, правник, правнича освіта, цивілізаційний підхід, юридична аргументація, мультикультурність, історія права, реформа.

Постановка проблеми. Європейська та північноатлантична інтеграція України потребує комплексних змін у національній судовій системі. Одним із ключових викликів на цьому шляху є реформа юридичної (правничої) освіти, яка має важливе значення для трансформації судових інституцій та відповідності вимогам Європейської комісії. Остання очікує від України забезпечення високоякісної та вільної від корупції юридичної освіти [1].

Нещодавно опублікований проєкт Концепції реформи юридичної (правничої) освіти (далі – Концепція) вказує на проблему, яка потребує розв’язання, а саме невідповідність змісту вищої юридичної (правничої) освіти і якості підготовки фахівців у правничих школах сучасним вимогам та викликам, що стоять перед правничою професією в демократичному суспільстві, та завданням професійної діяльності правників у різних сферах. Окрім того, в Концепції йдеться про прояви, чинники, масштаб та гостроту проблеми, а також мету, стратегічні цілі та завдання Концепції щодо її вирішення [2]. Примітно, що у цьому документі не визначене місце навчальних дисциплін історико-правового напрямку, які сприяють формуванню правосвідомості, яка базується на цінностях, розвинених європейською та євроатлантичною цивілізаціями, – демократії, верховенства права, прав людини.

Одним із компонентів досягнення **Стратегічної цілі 2 Система конкурсного добору на навчання у правничі школи забезпечує доступ до вищої юридичної (правничої) освіти мотивованих та підготовлених осіб, які спроможні успішно виконати освітню програму з права, є встановлення значень сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання з української мови, іноземної мови та історії України** обсягом не менше 150 балів.

30 липня 2024 року Міністерством освіти і науки України затверджено Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. Потреба реформування історичної освіти в Україні зумовлена викликами, що постали в процесі збройної агресії росії проти України, яка прискорила консолідацію української політичної нації та реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Українське суспільство продемонструвало безпрецедентну єдність у захисті незалежності, національної ідентичності та демократичних цінностей. В умовах цих змін історична освіта має відповідати на нові політичні, соціальні та культурні виклики, сприяти формуванню критичного мислення та патріотизму, що є важливим елементом національної безпеки [3].

Відзначимо, що навчальні дисципліни історико-правового напрямку, до яких належать передусім “Історія держави і права зарубіжних країн” та “Історія держави і права України” (назви в правничих школах різняться) забезпечують виконання зазначеної в Концепції **Стратегічної цілі 5 Правничі школи забезпечують набуття здобувачами вищої юридичної (правничої) освіти (далі – здобувачі, студенти) належного рівня прикладних практичних навичок та вмінь**. Вказані навчальні дисципліни викладаються у провідних правничих школах України та залучаються до освітніх програм переважно як обов’язкові (нормативні) освітні компоненти.

Система української юридичної (правничої) освіти зіштовхнулася із загальною кризою викладання історико-правових дисциплін у правничих школах, яку констатують багато українських та

зарубіжних учених (М. Бедрій [4], А. Іванова [5], В. Бургдорф (Burgdorf Wolfgang), Кунал М. Паркер (Kunal M. Parker) [6], Д. Сіменс (D. Siemens) [7], Корнел А. Цвірляйн (Cornel A. Zwierlein) та ін.).

“Це було б занадто великою помилкою, як і є помилковою позиція, згідно з якою історія не має цінності для юриспруденції [...], зазначає к. ю. н, доцент М. Бедрій. Незнання минулого спричиняє повторення допущених помилок; відсутність або недостатність історико-правових знань знижує рівень професійної компетентності юриста, у тому числі послаблює його дослідницькі навички; незнання історії спричиняє нерозуміння природи та логіки державно-правових явищ; втрата можливості запозичити з минулого вдале та розумне вирішення певної проблеми, яка вже існувала; інші. Перелік можна продовжити, але, як видається, і цих загроз вистає для розуміння критичної потреби щодо вивчення історії права всіма юристами” [4].

Проект Концепції реформи юридичної (правничої) освіти підтверджує тезу про зменшення ваги історії права у вихованні та освіті сучасних правників. Про наслідки цього явища міркують німецькі професори В. Бургдорф та Корнел А. Цвірляйн. Вони вважають, що результатом може стати подальше зубожіння (загальне збідніння) правничої освіти. Сучасна догма підвищення ефективності дедалі частіше зводиться лише до скорочення тривалості навчання, “школофікації” (перетворення освіти на шкільний формат), спрощення аргументації, логічних міркувань та мислення, а також усунення навчальних дисциплін, визнаних “неактуальними”. Це загрожує втратою правом, як однією з ключових сфер людського співіснування, здатності до глибокого осмислення та врахування історичного досвіду [7].

Безумовно, маючи такий виклик, викладання історії права має здійснюватися з урахуванням активного впровадження інноваційних форм та методів навчання.

Аналіз дослідження проблеми. Роль цивілізаційного підходу під час вивчення історико-правових дисциплін вивчали вітчизняні вчені Х. Бехруз [8], Н. Крестовська [9]. Викладання історії для глобального громадянства через міжкультурну перспективу досліджували К. Хаджисотеріу, Е. А. Соломоу та М. Е. Антоніу (С. Hadjisoteriou, E. A. Solomou and M. E. Antoniou) [10]. Формуванню правової компетентності через призму історико-правових дисциплін присвячували увагу Л. Венгер (Liliane Wenger) [11], Л. Ло Джакко (Letizia Lo Giacco) [12], А. Сетіаван, Ж. Джумаді (A. Setiawan, J. Jumadi) [13]. Інноваційні форми та методи навчання правників розглянуто в працях А. Моца [14], Н. Крестовської [15], Г. Гесса (Gerald F. Hess) [16] та інших.

Метою статті є аналіз інноваційних форм і методів навчання аргументації у процесі вивчення історико-правових дисциплін у закладах вищої освіти, що готують майбутніх правників, з акцентом на інтеграцію цивілізаційного підходу та міждисциплінарності в контексті реформи юридичної (правничої) освіти.

Виклад основного матеріалу. Історико-правові дисципліни сприяють реалізації Стандарту вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 “Право галузі знань” 08 “Право” та виробленню у здобувачів вищої освіти здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу джерел права, правових систем, доктрин, механізмів функціонування державної влади у різні історичні періоди розвитку світової та національних правових традицій, їх еволюції під впливом соціокультурних, політичних, економічних та інших чинників (ЗК 1); реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні через дослідження історико-правового досвіду різних країн та правових систем (ЗК 11); цінування та повагу різноманітності та мультикультурності, зокрема через вивчення правових систем різних епох і регіонів, їхнього взаємовпливу, ролі права в міжкультурному діалозі та формуванні сучасних правових стандартів (ЗК 14); аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему через дослідження еволюції

правових концепцій, систем права, основоположних документів, судових прецедентів у глобальному та національних контекстах (СК 2); логічного, критичного і системного аналізу документів, зокрема історичних актів, конституцій, міжнародних договорів, правових пам'яток, розуміння їх правового характеру і значення, контексту прийняття та впливу на сучасні правові системи (СК16) та інших.

Загальні та спеціальні компетентності здобувачів вищої освіти корелюють із відповідними програмними результатами: визначати переконливість аргументів з історико-правових текстів, актів та концепцій у процесі оцінки правових систем та підходів у різних країнах і правових традиціях (РН 1); проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних історико-правових джерел, правових пам'яток, архівних та інших документів (РН 3); оцінювати недоліки і переваги аргументів, через аналіз історичних правових колізій, еволюції норм права, рішень судів та правових реформ у різних правових системах світу (РН 6); використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел, для аналізу історико-правових процесів, правових реформ, трансформації правових інститутів на глобальному рівні (РН 14); розвитку критичного та логічного мислення, вміння аргументувати свою думку та інших [17].

Використання універсального цивілізаційного підходу під час вивчення історико-правових дисциплін дає змогу глибше зрозуміти державно-правові явища, норми, інститути та цінності в контексті розвитку конкретних суспільств та культур.

Серед українських дослідників найбільший внесок у концептуалізацію аксіологічно-цивілізаційного підходу здійснив Х. Бехруз. Його теорія базується на критиці марксистського формаційного підходу, оскільки цивілізаційний підхід дає змогу розкрити багатоманітність правових систем у світі та слугує основою для діалогу між представниками різних культур.

Основними досягненнями цього підходу вважається визнання науковою спільнотою різноманітності та рівноцінності правових культур, подолання європоцентризму та розуміння права як ціннісно-нормативного регулятора суспільних відносин. Різноманіття правових систем і правових культур ґрунтується на різних правових цінностях культур і цивілізацій, що існували раніше й існують нині [8].

Як зазначає Н. Крестовська, цивілізаційний підхід претендує на входження до методологічного арсеналу юридичної науки. Сьогодні він здебільшого використовується в тому його варіанті, що побудований на визнанні існування локальних цивілізацій. Найбільшою хибою цього підходу є неоднозначність його основної категорійної одиниці – локальної цивілізації.

Натомість повернення до розуміння цивілізації як найвищого стану розвитку людства, що передбачає верховенство права та забезпечення прав людини, дає змогу дослідити розвиток, стадії та результати формування правового типу культури в різних суспільствах [9].

Навчальні дисципліни історико-правового напрямку сприяють розвитку історичної грамотності через критичний підхід, відповідно до якого історичні наративи та пояснення мають підлягати постійному перегляду з міжкультурного погляду. Для цього освіта має базуватися на “децентрації” та “перспективному визнанні”, які “стосуються стосунків між учнем та історичним іншим”. Воно охоплює здатність оцінювати різноманітні перспективи історії та розуміти людей з різного соціального, культурного та емоційного походження в межах відповідного історичного контексту. Децентрація впливає з критичної саморефлексії та емпатії, оскільки вона прагне “релятивізувати власні цінності, переконання та поведінку, [...] щоб побачити, як вони можуть виглядати з точки зору сторонньої людини, яка має інший набір цінностей, переконань і поведінки”. Такий підхід посилює міжкультурну відкритість до інших культур, щоб підготувати глобального громадянина.

Цей поворот передбачає поглиблене знання та трансформативне навчання, оскільки учні залучаються до двох способів мислення: інтуїтивного, що стосується формулювання історичних питань, та аналітичного, що звертається до історичних джерел для перевірки, модифікації, доповнення та спростування [10].

Мультикультурність формується через критичне мислення та конкретизується в комплексі завдань історичної освіти, з яких пріоритетними є формування уміння мислити критично та

системно, міркувати логічно, діяти творчо, знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей [3].

Однією з ключових компетентностей майбутнього правника є аргументація. Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) у жовтні 2020 року включив аргументацію в *ТОП-10 навичок у 2025 році* [18].

Аргументація є фундаментальною професійною компетентністю правника, яка передбачає здатність обґрунтовано формулювати, захищати та критично аналізувати правові позиції, використовуючи логічні конструкції, факти та докази. Вона являє собою вербальну, соціальну та раціональну діяльність, спрямовану на переконання логічного критика в прийнятності певного погляду через систему аргументів, що підтверджують або спростовують висунуту тезу.

Майбутнім правникам треба вчитися використовувати правові аргументи – джерела права, судові рішення, доктрину. Аргументація також бачиться як інструмент “ad fontes” – звернення за пошуком аргументів до першоджерел. У підсумку студент має навчитися аргументувати, наприклад, чому в певних типах суспільств виникають ті чи інші форми держави та системи права, прогнозувати тенденції їх подальшого розвитку тощо.

На думку Л. Ло Джакко (Letizia Lo Giacco), джерела права минулих епох, тексти, концепції та практики, які вважаються нормативно релевантними, регулярно вивчаються і відновлюються для того, щоб отримати авторитет у юридичній аргументації, оскаржити правове значення, поставити під сумнів нормативність, забезпечити телеологію дисципліни або джерело раціоналізації тощо [12, с. 371].

Використання юридичної аргументації в процесі вивчення історико-правових дисциплін навчає майбутніх правників використанню понятійно-категоріального апарату загальної теорії права, галузевих дисциплін; дає змогу учасникам освітнього процесу будувати причинно-наслідкові зв'язки, думати самостійно, позбутися шаблонного мислення, яке становить небезпеку не лише для студента, але і для викладача [19].

Юридична аргументація є важливою з погляду правової експертизи, адже передбачає здатність обґрунтовано тлумачити та застосовувати норми права; судової практики – формування доказової бази, побудови переконливих промов у суді; юридичної освіти – навчання студентів критично мислити, оцінювати правові джерела та робити логічні висновки [13].

Розвиток аргументаційних навичок здійснюється під час групових та індивідуальних дискусійних форм навчання, зокрема у процесі вивчення дисциплін історико-правового напрямку, що сприяє формуванню здатності студентів аналізувати правові концепції з різних поглядів, оцінювати фактичні дані та обґрунтовувати власні висновки.

Л. Венгер (Liliane Wenger) вбачає у аргументації процес, заснований на діалозі. Діалоги в малих групах сприяють набуттю навичок аргументації [11].

Пріоритетними методами фахової підготовки майбутніх юристів є проблемне навчання, що містить проведення мультимедійних та інтерактивних лекцій, практичних занять у малих групах для розв'язання правових завдань, лабораторних робіт, самостійного навчання, а також консультацій з викладачами.

Підготовка правників у закладах вищої освіти відбувається в умовах активного розвитку цифрових технологій, таких як мобільні додатки, хмарні сервіси, відкриті електронні освітні платформи, соціальні мережі та навчальні блоги. Це потребує від викладачів застосування сучасних методик навчання, зокрема використання дистанційних курсів, платформ ютубу та інших цифрових інструментів для створення доступного освітнього контенту.

Особливу роль у процесі викладання дисциплін історико-правового напрямку відіграють активні методи навчання, зокрема аналіз конкретних правових ситуацій, мозковий штурм, кейс-метод, метод ситуативного моделювання та метод занурення тощо. Важливим компонентом є також ситуативно-рольові та інтелектуальні ігри, які сприяють розвитку професійних навичок аргументації, критичного мислення та правового аналізу через інтерактивне спілкування й залучення студентів до активної пізнавальної діяльності. Сутність цих методів в авторському баченні викладено у таблиці.

Метод навчання	Сутність методу навчання
1	2
1. Мультимедійні та інтерактивні лекції	Сприяють розвитку аргументації через візуалізацію історико-правових процесів, використання інфографіки, карт, відеоматеріалів та інтерактивних тестів. Це допомагає здобувачам засвоїти складні правові концепції та формулювати обгрунтовані тези під час обговорення
2. Сократівський діалог	Вивчення понять відбувається за допомогою запитань викладача та відповідей здобувачів вищої освіти. Сократівський діалог може ефективно спонукати здобувачів до розвитку аналітичного та критичного мислення. Щоб зробити Сократівський діалог якомога успішнішим, викладачі повинні допомогти здобувачам підготуватися до занять, поставити чіткі питання, дати здобувачам час відповісти, а також добре опрацьовувати відповіді здобувачів [16, с. 20]
3. Семінарські (практичні) заняття в групах	Передбачає детальну підготовку здобувачів до обговорення питань для семінарського (практичного) заняття та навчального словника до відповідної теми. Робота в групах дає змогу здобувачам обмінюватися різними поглядами щодо історичних/правових подій, аргументувати свої позиції та захищати їх перед колегами. Це стимулює розвиток комунікативних навичок та формування логічно обгрунтованих висновків
4. Проблемний (проблемно-пошуковий)	Викладач формулює проблему, яку здобувачі повинні вирішити, обгрутовуючи свої рішення фактами, історичними прикладами та правовими нормами. Такий підхід розвиває здатність до формування аргументованих позицій у межах заданої проблематики
5. Розв'язок практичного завдання	Залучення здобувачів до аналізу джерел права (наприклад, кодексів, конституцій різних епох) дає змогу практикувати аргументацію через тлумачення правових норм в історичному контексті
6. Самостійне навчання	Передбачає підготовку рефератів, презентацій, есе, інфографіки чи інших індивідуальних завдань, що дає змогу здобувачам аргументувати свою позицію, спираючись на опрацьовані джерела. Це сприяє розвитку вміння будувати структуровані юридичні аргументи. До цього методу зараховуємо елементи неформальної та інформальної освіти, які допомагають здобувачам здійснювати самостійні пошуки та опанування історико-правового матеріалу, знайти доступні способи подання матеріалу. Метод спонукає учасників освітнього процесу до пошуку нових інструментів для навчання, освітніх платформ, мобільних додатків, використання навчальних блогів, дистанційних курсів, платформ на ютуб-каналах, сучасних баз навчальних електронних ресурсів, які покликані активно послугоувати учасникам освітнього процесу. <i>Наприклад</i> , проходження онлайн-курсів на сайті студії онлайн-освіти EdEra, сайті проєкту “Prometheus”, навчальних платформах ЗРОЗУМІЛО!, HELP, Coursera, UDEMY та інших
7. Консультації з викладачами та PRES-формула	Індивідуальні обговорення дають змогу здобувачам ставити уточнювальні питання, аргументувати свої думки та отримувати зворотний зв'язок, що допомагає вдосконалювати навички доказовості. PRES-формула (від англ. <i>Position</i> (позиція) – <i>Reason</i> (пояснення) – <i>Explanation or Example</i> (наприклад) – <i>Summary</i> (підсумок)) – метод навчання, який спрямований на зворотній зв'язок (рефлексію) викладач – студент та розвиток і закріплення навичок щодо аргументування, обгрунтування й захисту власної позиції у різному за типом спілкуванні, вміння коротко висловитися (1–2 хв) чотирма реченнями, коли час на дискусію обмежений [14, с. 34]

1	2
8. Метод конкретних ситуацій (case-study)	Розгляд історичних або правових кейсів стимулює аргументований аналіз причинно-наслідкових зв'язків та обґрунтування можливих рішень у межах конкретної ситуації. <i>Наприклад</i> , здобувачам пропонується, скориставшись Універсалом гетьмана Б. Хмельницького, вирішити ситуаційне завдання про надання привілеїв швейному цеху в м. Козельці від 18 листопада 1656 р.: “17 грудня 1656 р. у місті Козельці ремісники місцевого швейного цеху конфіскували весь товар у купця Богдана Сирітченка, який торгував на ярмарку. Свою поведінку ремісники мотивували тим, що купець не повідомив старшинам місцевого швейного цеху про свій намір продавати тканину на ярмарку в їхньому місті. Богдан Сирітченко спростував їхні дії у бургомистра. Вирішіть справу”
9. Мозковий штурм	Цей метод допомагає генерувати велику кількість аргументів з різних поглядів, вчить швидко формулювати обґрунтовані думки та розглядати проблему всебічно. <i>Наприклад</i> , викладач ставить здобувачам запитання: “Які основні фактори вплинули на формування римського права?” Здобувачі усно чи письмово дають відповіді на поставлене запитання та підбивають підсумок
10. Дерево проблем	Побудова дерева проблем передбачає ідентифікацію центральної історико-правової проблеми, її причин та наслідків та змушує здобувачів формулювати аргументовані судження про зв'язок між правовими явищами. <i>Наприклад</i> , здобувачам пропонується поміркувати і надати аргументовану відповідь на запитання: “Як правова система Стародавнього Риму вплинула на сучасне європейське право?”
11. Метод ситуативного моделювання	Імітація історичних судових процесів чи правових суперечок дає змогу здобувачам брати на себе ролі учасників процесу, аргументувати свої позиції, аналізувати контраргументи та вдосконалювати навички переконливого мовлення. <i>Наприклад</i> , здобувачам пропонується рольова гра на тему: “Судовий процес України-Русі”. Гру варто проводити із зазначенням усіх стадій судового провадження: заклич (позов), попереднє слідство (“звід”, “гоніння слідом”), слідчі дії позивача-потерпілого, судовий розгляд, докази, вирок і його виконання. У княжому суді “дійовими особами” мають бути: князь (тиун, посадник), свідки (видоки, послухи), потерпілий, злочинець, а також ябетник, металник, вірник, істці. З дорадчим голосом – старці (представники від громадськості). Обладнання: звірник текстів “Руська Правда”
12. Метод занурення	Глибоке дослідження конкретної історико-правової теми впродовж тривалого часу сприяє детальному аналізу джерел, формуванню комплексної аргументації та критичному осмисленню теми. <i>Наприклад</i> , здобувачам пропонується ознайомитися з текстом Конституції Французької республіки від 4 жовтня 1958 року та письмово надати відповіді на запитання: “Як змінилася компетенція уряду порівняно із Конституцією Французької республіки від 24 грудня 1946 р.? Яка встановлювалася структура парламенту? Які повноваження надавалися Конституційній раді? Які органи належали до судової влади?”
13. Інтелектуальні змагання	Інтелектуальні змагання слугують трансформаційною платформою для здобувачів, долаючи розрив між теоретичними знаннями та їх практичним застосуванням у юриспруденції. Завдяки активній участі здобувачі вдосконалюють такі важливі навички, як правовий аналіз, аргументація, робота в команді та професійна етика, що є важливими для їхньої майбутньої юридичної кар'єри.

1	2
	Завдяки інтелектуальним змаганням учасники аналізують історико-правові факти, концепції та події, зіставляють різні підходи та формують власні судження, аргументуючи їх через логічні пояснення та історичні приклади [20]. <i>Наприклад</i>, формат “брейн-рингу”. Здобувачі формують команди від двох до шести осіб. Кожна команда обирає капітана та “писаря”, відповідального за вчасне надання відповідей організаторам. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал. Команда, яка набирає найбільше балів, оголошується переможцем та отримує додаткові бали з навчальної дисципліни “Історія держави і права зарубіжних країн”. Приклади запитань: 1. Давні єгиптяни приносили їх у жертву богам, після чого заміняли імітацією з коштовних металів. Вони були обов’язковою деталлю зображення фараонів. Ця деталь, як не дивно, є і на всіх зображеннях цариці Хатшепсут, що правила в Єгипті після смерті чоловіка і сина. Назвіть цю деталь. Відповідь: Борода. Коментар: У єгиптян борода означала право фараона володіти всіма землями в Єгипті. 2. Міфічним символом правосуддя в Стародавній Греції стала Феміда, в Стародавньому Римі – Юстиція, в Стародавньому Єгипті – інше божество – Маат. Що стало носієм правди, покликаним підтримувати право і порядок, за міфічними (містичними) уявленнями слов’ян? (Підказка: 1) меч та ріг достатку; 2) небо і земля; 3) вогонь і вода; 4) щит та спис). Відповідь: Вогонь і вода. 3. Що Цицерон називав “німим суддею” і кого він називав “законом, що говорить”? Відповідь: відповідно, закон і суддю

Використання сучасних методик викладання та інноваційних форм і методів навчання історико-правових дисциплін сприяє навчанню аргументації, формуючи у здобувачів вищої освіти навички логічного, критичного мислення, обґрунтування правових позицій та здатності аналізувати історичні правові явища з різних поглядів.

Висновки. Україна продовжує активно впроваджувати пакет реформ, спрямований на європейську та північноатлантичну інтеграцію. Реформа юридичної (правничої) освіти є ключовою для розбудови суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, яка здатна захищати національні інтереси та цінності. Водночас проєкт Концепції реформи юридичної (правничої) освіти вміщує низку проґалін. Зокрема, до проєкту Концепції реформи юридичної (правничої) освіти варто долучити вивчення майбутніми правниками освітніх компонентів історико-правового напрямку як обов’язкових.

Для того, щоб протистояти викликам освіти XXI століття, здобувачам потрібні професійні навички аргументації, критичного мислення та правового аналізу, що забезпечується передусім навчальними дисциплінами “Історія держави і права України” та “Історія держави і права зарубіжних країн” (назви різняться в правничих школах).

Аргументація є основою юридичної діяльності, яка передбачає здатність об’єктивно аналізувати, пояснювати та захищати свої позиції, тож викладання історії права має здійснюватися з урахуванням активного впровадження інноваційних форм та методів навчання, до яких належать: мультимедійні та інтерактивні лекції, Сократівський діалог, семінарські (практичні) заняття в групах, проблемний (проблемно-пошуковий), розв’язок практичного завдання, самостійне навчання, кон-

сультатії з викладачами та PRES-формула, метод конкретних ситуацій (case-study), мозковий штурм, дерево проблем, метод ситуативного моделювання, метод занурення, інтелектуальні змагання та інші.

Навчання аргументації під час вивчення дисциплін історико-правового напрямку є важливим етапом підготовки майбутніх правників. Наведені методи сприяють навчанню аргументації під час вивчення історико-правових дисциплін, формуючи у студентів навички логічного, критичного мислення, обґрунтування правових позицій та здатності аналізувати історичні правові явища з різних поглядів.

Інтеграція сучасних методик викладання, цивілізаційного підходу та інноваційних технологій дає змогу сформувати у здобувачів вищої освіти навички критичного мислення, правового аналізу та побудови юридичних аргументів, що забезпечує їхню конкурентоспроможність у професійній діяльності та сприяє розвитку правової культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Посильний І. (2024). Реформування юридичної освіти в Україні: ключові аспекти. *Реанімаційний пакет реформ*. URL: <https://rpr.org.ua/news/reformuvannia-iurydychnoi-osvity-v-ukraini-kliuchovi-aspekty/> (Дата звернення: 01.12.2024).
2. Концепція реформи юридичної (правничої) освіти (проект). *Комітет Верховної ради України з питань правової політики*. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34815.pdf> (Дата звернення: 10.12.2024).
3. Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти: Наказ МОН № 1072 від 30.07.2024 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptualnykh-zasad-reformuvannia-istorychnoi-osvity-v-systemi-zahalnoi-serednoi-osvity> (Дата звернення: 10.12.2024).
4. Бедрій М. (2024). Чому право не існує без його історії? *Юридична газета online*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/chomu-pravo-ne-isnuje-bez-yogo-istoriyi.html> (Дата звернення: 01.01.2025).
5. Іванова А. (2018). Деякі тенденції розвитку історії права у західній історіографії. *Майбутнє науки в обрїях права : зб. наук. праць. Матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених* (Київ, 5 грудня 2018 р.). До 100-річчя Національної академії наук України / Ред. колегія: Н. М. Пархоменко (голова), О. О. Малишев (заступник голови), І. О. Кудерська (секретар), Т. І. Бондарук, А. М. Гурова, П. С. Демченко, А. Ю. Іванова, В. К. Малолітнева. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. С. 47–50. URL: <http://surl.li/ttbxcv> (Дата звернення: 01.01.2025).
6. Kunal M. Parker. (2016). Writing Legal History Then and Now: A Brief Reflection, *American Journal of Legal History*, Vol. 56, Issue 1, P. 168–178. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/ajlh/njv018>. (Accessed: 10.12.2024).
7. Siemens D. (2012). Towards a New Cultural History of Law *Law and Historiography: Contributions to a New Cultural History of Law*. Vol. 3. No. 2. URL: <http://www.inter-disciplines.org/index.php/indi/article/view/64/52>. (Accessed: 10.12.2024).
8. Бехруз Х. (2013). Порівняльне правознавство: сучасні грані досліджень. *Порівняльне правознавство*. № 1–2. С. 281.
9. Крестовська Н. М. (2016). Цивілізаційний підхід у порівняльному правознавстві. *Правова держава*. Вип. 27. С. 443–449. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2016_27_58. (Дата звернення: 02.01.2025).
10. Hajisoteriou C. Solomou EA and Antoniou ME. (2024). *Teaching history for global citizenship through an intercultural perspective*. Front. Educ. 9:1435402. Retrieved from: <https://doi.org/10.3389/educ.2024.1435402>. (Accessed: 10.12.2024).
11. Wenger Liliane, Aydin Açelya, Hubacher Manuel und Waldis Weber Monika (2024). *Promoting oral argumentation in citizenship education. SIG20 & SIG26 Conference*. Berlin. 19 September 2024. Verfügbar unter: <https://irf.fhnw.ch/handle/11654/47433> (Accessed: 10.12.2024).
12. Lo Giacco, L. (2024). Giving meaning to the past: historical and legal modes of thinking. *Jus Gentium*, 9(2), 371–400. Retrieved from: <https://hdl.handle.net/1887/4108875> (Accessed: 10.12.2024).

13. Setiawan, A., & Jumadi, J. (2023). Analysis of the Implementation of Argument Driven Inquiry (ADI) in Students' Argumentation Skills. *Jurnal Penelitian Pendidikan IPA*, 9(6), 127–133. DOI: <https://doi.org/10.29303/jppipa.v9i6.2725> (Accessed: 10.12.2024).
14. Моца А. А. (2016). Інноваційні технології навчання у вищій юридичній освіті України: роль та значення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Вип. 37. Т. 1. С. 30–36.
15. Крестовська Н. (2022). Про деякі методологічні засади викладання історії держави і права України у правничих ЗВО. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики: Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, що присвячена 102-річчю Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв*. 28–29 грудня 2022 р. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-9> (Дата звернення: 02.01.2025).
16. Гесс Г. Сучасний інструментарій викладання права для викладачів правничих шкіл. 2018. 43 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1cwOKXBO9avxae1JNcbgK00kNd71l75-/view> (Дата звернення: 05.01.2025).
17. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право. Затверджено та введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 р. № 644. 17 с.
18. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them. *World Economic Forum*. URL: <http://surl.li/swcmwl> (Accessed: 05.01.2025).
19. Сало В. А. (2019). Використання юридичної аргументації при викладанні навчальної дисципліни “Історія держави і права зарубіжних країн”. *Якість вищої освіти: компетентнісний підхід у підготовці сучасного фахівця : матеріали XLIII Міжнародної науково-методичної конференції* (м. Полтава, 14–15 листопада 2018 року). Полтава: ПУЕТ. С. 202–204. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11398> (Дата звернення: 02.01.2025).
20. Le Thi Thao, and Luong Doan Duc (2024). “Practicing Law for Students Through Legal Competitions”. *Journal of Legal and Political Education* 1 (2):53–71. <https://doi.org/10.47305/JLPE2412053t> (Accessed: 10.12.2024).

REFERENCES

1. Posylnyi, I. (2024). *Reformuvannia yurydychnoi osvity v Ukraini: kliuchovi aspekty*. [Reforming legal education in Ukraine: key aspects]. Reanimatsiyni paket reform. Retrieved from: <https://rpr.org.ua/news/reformuvannia-iurydychnoi-osvity-v-ukraini-kliuchovi-aspekty/> (Accessed: 01.12.2024). [In Ukrainian].
2. *Kontseptsiiia reformy yurydychnoi (pravnychoi) osvity (proiekt)*. [Concept of reform of legal education (project)]. Komitet Verkhovnoi rady Ukrainy z pytan pravovoi polityky. Retrieved from: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34815.pdf> (Accessed: 10.12.2024). [In Ukrainian].
3. *Pro zatverdzhennia kontseptualnykh zasad reformuvannia istorychnoi osvity v systemi zahalnoi serednoi osvity*: Nakaz MON No. 1072 vid 30.07.2024. [On approval of the conceptual principles of reforming historical education in the system of general secondary education]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptualnykh-zasad-reformuvannia-istorychnoi-osvity-v-systemi-zahalnoi-serednoi-osvity> (Accessed: 10.12.2024). [In Ukrainian].
4. Bedrii, M. (2024). *Chomu pravo ne isnuie bez yoho istorii?* [Why does law not exist without its history?]. Yurydychna hazeta online. Retrieved from: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/chomu-pravo-ne-isnuie-bez-yogo-istoriyi.html> (Accessed: 01.01.2025). [In Ukrainian].
5. Ivanova, A. (2018). *Deiaki tendentsii rozvytku istorii prava u zakhidni istoriografii*. [Some Trends in the Development of Legal History in Western Historiography]. Maibutnie nauky v obriakh prava : zb. nauk. prats. Materialy IKh mizhnar. nauk.-prakt. konf. molodykh uchenykh (Kyiv, 5 hrudnia 2018 r.). Do 100-richchia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy / Red. kolehiia: N. M. Parkhomenko (holova), O. O. Malyshev (zastupnyk holovy), I. O. Kuderska (sekretar), T. I. Bondaruk, A. M. Hurova, P. S. Demchenko, A. Yu. Ivanova, V. K. Malolitneva. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. Pp. 47–50. Retrieved from: <http://surl.li/ttbxcv> [In Ukrainian].
6. Kunal, M. Parker. (2016). *Writing Legal History Then and Now: A Brief Reflection*. American Journal of Legal History. Vol. 56. Issue 1. Pp. 168–178. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/ajlh/njv018> (Accessed: 10.12.2024). [In English].
7. Siemens, D. (2012). *Towards a New Cultural History of Law* Law and Historiography: Contributions to a New Cultural History of Law. Vol. 3. No. 2. Retrieved from: <http://www.inter-disciplines.org/index.php/indi/article/view/64/52> (Accessed: 10.12.2024). [In English].

8. Bekhruz, Kh. (2013). **Porivnialne pravoznavstvo: suchasni hrani doslidzhen**. [Comparative jurisprudence: modern facets of research]. Porivnialne pravoznavstvo. No. 1–2. P. 281. [In Ukrainian].
9. Krestovska, N. M. (2016). **Tsyvilizatsiyni pidkhd u porivnialnomu pravoznavstvi**. [Civilizational approach in comparative law]. Pravova derzhava. Vyp. 27. Pp. 443–449. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2016_27_58 (Accessed: 02.01.2025). [In Ukrainian].
10. Hajisoteriou, C., Solomou, E. A. and Antoniou, M. E. (2024). **Teaching history for global citizenship through an intercultural perspective**. Front. Educ. 9:1435402 Retrieved from: <https://doi.org/10.3389/educ.2024.1435402> (Accessed: 10.12.2024). [In English].
11. Wenger, Liliane, Aydin, Açelya, Hubacher, Manuel und Waldis Weber, Monika. (2024). **Promoting oral argumentation in citizenship education**. SIG20 & SIG26 Conference. Berlin. 19 September 2024. Verfügbar unter: <https://irf.fhnw.ch/handle/11654/47433> (Accessed: 10.12.2024). [In English].
12. Lo Giacco, L. (2024). **Giving meaning to the past: historical and legal modes of thinking**. Jus Gentium, 9(2), 371–400. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4108875> (Accessed: 10.12.2024). [In English].
13. Setiawan, A., & Jumadi, J. (2023). **Analysis of the Implementation of Argument Driven Inquiry (ADI) in Students' Argumentation Skills**. Jurnal Penelitian Pendidikan IPA, 9(6), 127–133. Retrieved from: <https://doi.org/10.29303/jppipa.v9i6.2725> (Accessed: 10.12.2024). [In English].
14. Motsa, A. A. (2016). **Innovatsiini tekhnolohii navchannia u vyshchii yurydychnii osviti Ukrainy: rol ta znachennia**. [Innovative Teaching Technologies in Higher Legal Education in Ukraine: Role and Importance]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya PRAVO. Vyp. 37. T. 1. P. 30–36. [In Ukrainian].
15. Krestovska, N. (2022). **Pro deiaki metodolohichni zasady vykladannia istorii derzhavy i prava Ukrainy u pravnych ZVO**. [On some methodological principles of teaching the history of state and law of Ukraine in law schools]. Stanovlennia ta rozvytok pravovoi derzhavy: problemy teorii ta praktyky: Materialy XV mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, shcho prysviachena 102-richchiu Natsionalnoho universytetu korablebuduvannia imeni admiral Makarova, m. Mykolaiv. 28–29 hrudnia 2022. Lviv–Torun: Liha-Pres. Retrieved from: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-9> (Accessed: 02.01.2025). [In Ukrainian].
16. Hess, Herald. (2018). **Suchasnyi instrumentarii vykladannia prava dlia vykladachiv pravnych shkil** [Modern law teaching tools for law school teachers]. 43 p. Retrieved from: <https://drive.google.com/file/d/1cwOKXBO9avxae1JNcbgK00kNd71l175/view> (Accessed: 05.01.2025). [In Ukrainian].
17. **Standart vyshchoi osvity pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity haluzi znan 08 Pravo, spetsialnosti 081 Pravo** [Standard of higher education of the first (bachelor's) level of higher education in the field of knowledge 08 Law, specialties 081 Law]. Zatverdzheno ta vvedeno v diu Nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 20 lypnia 2022 r. No. 644. 17 p. [In Ukrainian].
18. **These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them**. World Economic Forum. Retrieved from: <http://surl.li/swcmwl> (Accessed: 05.01.2025). [In English].
19. Salo, V. A. (2019). **Vykorystannia yurydychnoi arhumentatsii pry vykladanni navchalnoi dystsypliny “Istoriia derzhavy i prava zarubizhnykh krain”** [The Use of Legal Argumentation in Teaching the Discipline “History of State and Law of Foreign Countries”]. Yakist vyshchoi osvity: kompetentnisnyi pidkhd u pidhotovtsi suchasnoho fakhivtsia: materialy XLIII Mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii (Poltava, 14–15.11.2018). Poltava: PUET. Pp. 202–204. Retrieved from: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11398> (Accessed: 02.01.2025). [In Ukrainian].
20. Le Thi, Thao, and Luong, Doan, Duc (2024). “Practicing Law for Students Through Legal Competitions”. Journal of Legal and Political Education 1 (2):53–71. Retrieved from: <https://doi.org/10.47305/JLPE2412053t> (Accessed: 10.12.2024). [In English].

Дата надходження статті: 20.01.2025 р.

**LEGAL ARGUMENTATION IN THE PROCESS
OF STUDYING DISCIPLINES OF LEGAL HISTORY:
INNOVATIVE APPROACHES IN THE TRAINING OF FUTURE LAWYERS
IN THE CONTEXT OF LEGAL EDUCATION REFORM**

The article states the need for fundamental changes in the national judicial system in the context of Ukraine's European and North Atlantic integration. The reform of legal education plays a key role in the transformation of judicial institutions and bringing them in line with the requirements of the European Commission. The project of the Concept of Legal Education Reform points to the inconsistency of the content and quality of legal education with the modern requirements and challenges of a democratic society. The document outlines the scale of the problem, its factors, the purpose and strategic objectives of the reform. The author proposes to include educational components of legal history, which based on the values of democracy, the rule of law, and human rights in the project of the Concept of Legal Education Reform.

The article reviews the specifics of teaching argumentation in the course of mastering the disciplines of legal history in higher education institutions which prepare future lawyers, with due regard for the reform of legal education. The author proposes to integrate the civilizational approach, modern teaching methods and innovative forms and methods of teaching to form general and special competencies in higher education students and achieve the relevant learning results. The importance of historical and legal knowledge for the formation of legal argumentation, critical thinking and effective legal analysis is substantiated.

The article examines modern methods of professional preparation of future lawyers, with a particular emphasis on problem-based learning, including multimedia and interactive lectures, small group workshops, laboratory work, independent work of students and consultations with teachers. The training of lawyers is carried out in the context of active implementation of digital technologies, which necessitates the use of innovative educational tools, including distance learning courses, video platforms and other digital resources to create accessible and high-quality content.

A particular attention is paid to active methods of teaching disciplines of legal history, including analysis of specific legal situations, brainstorming, case method, situational simulation and immersion method. The author emphasizes the importance of situational role-playing and intellectual games that contribute to the development of students' professional competencies, such as argumentation, critical thinking and legal analysis. The use of interactive approaches ensures the involvement of students in active cognitive activities and contributes to the formation of competitive legal specialists.

Keywords: competence approach, competence, lawyer, legal education, civilization approach, legal argumentation, multiculturalism, legal history, reform.